

Kas arhiiv peitis või kõneles? Ene Mihkelson oma pereloo järgel

Fred Puss

Eesti Isikuloo Keskus, Eesti Keele Instituut

Pereloo uurimisega on tegeletud sajandeid, eestlased on seda teinud alates 20. sajandi algusest. Uurimine võib tugineda suulistel või ka kirjalikel allikatel, kõige parema tulemuse saab muidugi mõlemaid kasutades ning kriitiliselt analüüsid. Kuigi võiks arvata, et allikates kirjas olev on usaldusväärne, tuleb sealgi leiduvat tõlgendada allikakriitiliselt, omades selleks vajalikke teadmisi nii nende allikate endi tekkimisest kui ka laiemast ajalootaustast.

Ene Mihkelson tegeles oma pereloo uurimisega nii praktilisest, emotsionaalsest huvist kui ka kirjanduslikust huvist, rakendades oskuslikult oma teostesse nii arhiivileide kui ka kogu uurimise käiku alates arhiivi jõudmisest kuni arhiivitöötajatega suhtlemise ning oma emotsioonideni, mis arhiivimaterjalidega töötades tekkisid. Meil pole andmeid, millal Mihkelson soovis oma teoste minategelaste eneseotsinguid kajastada enda täpse pereloo kaudu ning millal kirjanduslikult. Ta ise on suhtunud oma kirjutatusse vaid kui kirjandusse, tõrjudes otseste seoste tõmbamist tegelikult toimunud sündmuste ja kirjutatu vahel, ent on ilmne, et valdav osa tekstides kirjas olevast lähtub tema arhiivileidudest päris täpselt. Küsimus on vaid nende teadasaamiste tõlgendamises. See kajastub ühelt poolt „Katkuhaia“ ühe peategelase, arhivaarist proua Binta eluaegse arhiivis töötamise kogemuses, mida ta Mihkelsoni teose minategelasega jagab, teiselt poolt aga minategelase enda mõtisklustes ning püüetes sobitada tegelikkust dokumenteerituga. Viimasele osutavad Mihkelsoni teostes korduvad mõtted, et arhiivis kirjas olev ei vasta alati toimunule ning kõike, mis kirjas on, tavakasutaja teada ei saagi.

Uurimuses analüüsin Mihkelsoni suhtumist arhiivis leiduvasse nii üldiselt kui ka lähemalt ühe teema – enda päritolu nii laias kui ka kitsas mõttes – mõningate nüansside kaudu. Nendeks on Mihkelsoni „sünnitunnistus“, tema esivanemate perekonnanimede mitmekordse muutumise põhjused ning Mihkelsoni võimalikud või võimatud baltisaksa juured. Kindlasti ei saa me anda nendele küsimustele täpseid vastuseid, kuid mitmeid asjaolusid ajaloolisse konteksti asetades ja allikaid kriitiliselt tõlgendades võime jõuda tõele mõnevõrra lähemale.

Kokkuvõttes peab aga nõustuma Ene Mihkelsoniga, et kõike arhiividest ei leia ja mida leiab, seda ei pea alati uskuma.